Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of Social Sciences

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 7, Sayı: 47, Ağustos 2020, s. 504-511

ISSN: 2149-0821 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/SOBIDER.45771>

Prof. Dr. Fatih ARSLAN

Fırat Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü farslan@firat.edu.tr

Çiçek DEMİRTAŞ ÖNDER

Fırat Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Doktora Öğrencisi

cicekdemirtasonder@gmail.com

ELİF ŞAFAK'IN *PİNHAN* ROMANINDA "GOTİK" KAZI

Özet

Gotik (doğaüstü korku), hem Türk hem de dünya edebiyatında yazarı ve okuru bulunan bir türdür. Türk edebiyatının bu alanda verilen eserlerinin ne denli özgün olduğu önemlidir. Bu bağlamda Türk edebiyatının ödüllü yazarlarından olan Elif Şafak'ın Mevlana Edebiyat Ödülü alan ilk romanı *Pinhan* üzerinden Batı etkisinde gelişen Türk gotiğinin izlerini sürmek amaçlandı. Batı'da 18. yüzyılın ortalarında ortaya çıkan türün doğuşuna etki eden unsurlar araştırıldığında bu unsurlardan birinin Türk ve Doğu edebiyatlarından yapılan çeviriler olduğu görülmektedir. Dolayısıyla kendi kültürümüze özgü gotik unsurların oryantalist söyleme dönüşerek kurguda yer edindiği anlaşılmaktadır. Batı'ya kıyasla Türk edebiyatında yeni olan gotik türünün oryantalist söylemden uzak kurgularla zenginleşmesi için mevcut durumun ve türün gelişiminin belirlenmesi önemlidir.

Anahtar kelimeler: Gotik, Pinhan, Elif Şafak, oryantalizm.

"GOTHIC" EXCAVATION IN ELİF ŞAFAK'S *PINHAN* NOVEL

Abstract

Gothic (supernatural horror) is a genre with its writer and reader in both Turkish and world literature. It is important how original the works of Turkish literature which are given in this field. In this context, it was aimed to follow the traces of the Turkish gothic which developed under the influence of the West through the first novel of Elif Şafak, who is one of the award-winning authors of Turkish literature, *Pinhan*, which received the Mevlana Literature Prize. When the factors that affect

the birth of the genre that emerged in the West in the middle of the 18th century, it is seen that one of these elements are translations from Turkish and Eastern literatures. Therefore, it is understood that the gothic elements specific to our culture have turned into orientalist discourse and took place in the fiction. It is important to determine the current situation and the development of the genre in order to enrich the gothic genre, which is new in Turkish literature compared to the West, with fiction far from orientalist discourse.

Keywords: Gothic, Pinhan, Elif Şafak, orientalism.

GİRİŞ

Türk edebiyatının yeni dönem yazarlarından olan Elif Şafak, 1997 yılında yayımladığı ilk roman *Pinhan* ile birlikte hem Türkiye’de hem de dünyada dikkatleri üzerine çeken bir isim olmuştur. İlk romanı olmasına rağmen, *Pinhan* ile, Mevlana Edebiyat Ödülü’nü almıştır. Ardından gelen *Aşk* ile *Baba ve Piç* gibi romanlarla da gündemde kalmayı başarmıştır. Yazarın popülerliği, “gündemde ağırlık kazanan politik, provakatif ya da *Aşk*’ta olduğu gibi popüler konuları seçmiş olması tesadüf olmayabilir. Dolayısıyla bu tür başarılar aslında toplumun nabızı tutularak hesap edilmiş üzerinde özellikle düşünülmüş projeler olarak da sunulmuş olabilir.” (Soylu Bozdağ & Bulut, 2013, s. 1228) gibi eleştirileri de beraberinde getirmiştir.

Elif Şafak’ın eleştirildiği bir diğer husus Türk kültür ve geleneğini romanlarına yansıtmaya etki ettiği öne sürülen “oryantalist” tutumdur. Türk edebiyatında oryantalist tavrı inceleyen Jale Parla, kavrama karşılık olarak “şarkiyatçılık” adlandırmasını yaparak şöyle açıklama getirir: “Şarkiyatçılık, Doğu’yu Batı’nın kültürel ve ideolojik kurumları, bu kurumun yarattığı sözcükler, imgeler ve doktrinlerle bezenmiş bir söylem yoluyla algılamaktır.” (Parla, 2015, s. 21). Şafak’ın da şarkiyatçı tutumla romanlarını kaleme aldığı görüşü birçok araştırmacı tarafından öne sürülmüş, hatta bu mevzu tez araştırma konusuna dönüşmüştür. Bu bağlamda, Eyüp Can Ekici’nin çalışması konuyu derinlikli olarak ele almaktadır. Yaptığı araştırmalar neticesinde Ekici şu sonuca varmaktadır:

Elif Şafak’ın kendi romanlarında Doğu toplumu ve insanına yönelik geliştirdiği söylem tarzı, aynı şekilde batının bilgi kodlarına eklemlenmiş Türk aydınının görüntüsünü sunmaktadır. *Baba ve Piç* romanı başta olmak [üzere] çoğu romanında görülen oryantalist eğilimler, kendi kültürüne yabancılaşmış bir aydın portresi çizmekle birlikte kendi kültür ve geleneği ile arasında bir bağ geliştirememenin örneğini sunmaktadır. (Ekici, 2019, s. 95)

Şafak’ın, Doğu’nun kültür ve geleneğini romanlarında işlerken Batılı bir gözle konuya yaklaştığının öne sürüldüğü görülmekle beraber, yazarın esinlendiği veya beslendiği Batılı kaynakların ortaya konduğu bir çalışmaya rastlanmamaktadır. Bu bağlamda, ilk romanı *Pinhan* üzerinden yapılacak metinsel bir kazı, Batılı kaynaklar ile Elif Şafak arasındaki mesafeyi görünür kılmaya katkı sunacaktır.

Pinhan; kalender bir dervişin, kendini bulma yolunda edindiği tecrübeleri okuyucuya aktarırken romanda yer alan zaman, mekân ve şahıslar gibi yapı unsurlarının kurgusuna etki eden “doğa üstü korku (gotik)” atmosferini de hissettirir. *Pinhan* romanının konusunun geçtiği kurgusal mekân ve zaman dilimi, İhsan Oktay Anar’ın *Suskunlar* adlı romanıyla karşılaştırıldığında bir çalışmada, “İhsan Oktay Anar’ın 2007 yılında yayımlanan *Suskunlar* adlı romanı da *Pinhan*

gibi XVII. yüzyılın İstanbul'unda geçmektedir" (Hatipoğlu, 2010, s. 1228) şeklinde belirlenmektedir. Kurgunun geçtiği 17. yüzyıl, yazarın beslendiği kaynakların tespitinde önemli bir ipucudur. Zira Şafak'ın, romanın neredeyse tümüne hâkim olan ve buna rağmen henüz herhangi bir çalışmada incelenmeyen "gotik" atmosferi oluştururken, bu yüzyılda Batı'da ortaya çıkan "gotik okul"un izlerini sürdüğü görülür. Bu bağlamda "gotik okul"un tarihsel oluşumu ve gelişimi *Pinhan* romanında hissedilen "doğa üstü korku" atmosferinin anlaşılması adına önemlidir.

Gotik Okulunun Tarihsel Doğuşu

Doğaüstü korkuyu kurguya kazandıran "Gotik okulu"nun ortaya çıkışını ele alan H. P. Lovecraft, 17. yüzyıldan 18. yüzyıla geçerken kilise sakinlerinde de baş gösteren aşırı rasyonalizmin bir sonucu olarak doğan bu okulun, "Kraliçe Anne'nin saltanatındaki Doğu masalları çevirilerinden başlayarak [18.] yüzyılın ortalarına doğru kesin bir biçim kazanarak" (Lovecraft, 2018, s. 18) ortaya çıktığını öne sürer.

Batılı tuhaf, gotik kurgunun; kökü Doğu masallarına dayanan örneklerinden en belirgin olanını William Beckford'un kaleme aldığı *Caliph Vathek* (1782) olarak kabul eden Lovecraft, öyküye kaynaklık eden Doğu'lu metinlerin "tuhaflıkla nasıl bağdaştırılacağını yalnızca Doğulu zihinlerin anlayabileceği" (Lovecraft, 2018, s. 32) bir yapıda olduğunu belirtir. Batılı gözün, Doğulu metne yaklaşımında ortaya çıkan "zihin" farkı, metnin Batılı bakışa göre yorumlanarak "oryantalist" yeniden yazımına yol açmaktadır.

Beckford'un eseri *Caliph Vathek*'in temasına kaynaklık eden Doğu/Türk mitinin yaratımını Parla şöyle ifade eder:

1001 Gece Masalları, 1717'de İngilizce'ye çevrildiğinde Türk miti, İngiltere ve Fransa'da benzer biçimde benimsenmeye başladı. Bu masallar Arap, İran ve Hint kökenli olmakla birlikte Avrupalı'nın düşünde bütünsel bir sihirli Doğu yarattı. Öykülerin belli başlı temalarını oluşturan kıskançlık, aşk, entrika, intikam, ihanet, harem kuralları, aile içi cinsel ilişki, diri diri gömme, Türk mitine de yakıştırıldı, çünkü Arabistan Osmanlı idaresinde, Osmanlı padişahı da halife idi. William Beckford'un Doğu'ya hiç gitmeden, yalnızca Doğu'ya ilişkin metinlerden yararlanarak yazdığı *History of the Caliph Vathek* (Halife Vathek'in Öyküsü) bu temaların karışımından oluşur. (Parla, 2015, s. 36-37)

Gotik bir atmosferin hâkim olduğu *Vathek*'i yazarken, "Zümrüdü Anka kuşunun kanatlarında uçuyordum; cinler, periler, büyüler arasında sanki bu dünyadan değildim" (Parla, 2015, s. 37) diyen Beckford, aynı zamanda kurguya dâhil ettiği doğaüstü varlıkları da sıralamaktadır.

Beckford'un öykü dünyasına etki eden unsurlar, bir kurgunun "gotik" olarak kabul görmesinin koşullarıyla ortaktır: "Ürpertici mekânlar, iskeletler, hayaletler, şeytanlar, vampirler, batıl inançlar, lanetler, cinayetler, kötü ruhlar, intikamlar ve ırza geçmeler gotik yazının malzemesini oluşturur ve gotik olabilmenin koşullarını belirler." (Yücesoy, 2007, s. 22). Bu bağlamda "Alikız kuyusu, Kancıklık dehlizi" (Şafak, 2013, s. 87) ve "yedi kocakarı, dört rüzgâr, üç cin, gökte fısıldaşan sayısız melek" (Şafak, 2013, s. 116) gibi birçok doğaüstü varlığın yer aldığı *Pinhan* da *Vathek* gibi "gotik" kurgunun ön koşulunu sağlamaktadır. Ancak, *Vathek* ve *Pinhan* arasındaki bu benzerlik, Şafak'ın kaynağının veya tek kaynağının Beckford olduğu görüşüne yol açmamalıdır. Şafak'ın kaynağı, 17. yüzyıla beraber Batı'nın oryantalist tutumla

kaleme aldığı Doğulu metinlerin çevirileri ve bu çevirilerin etkisiyle ortaya çıkan "gotik" akımdır.

Pinhan Romanındaki Gotik Unsurların Kökeni

Pinhan romanı, çift cinsiyetli başkarakterin çevresinde gelişen tuhaf, doğaüstü deneyimleri temel almaktadır. Şafak'ın temel aldığı kurgu ögesi, Batılı romantiklerin Doğu mitinden kaynağını almaktadır. Beckford ile birlikte Hugo'yu da bu romantiklerin içinde sayan Parla, onların bakış açısında, "Doğu her şeyden önce bir tezatlar ülkesidir. Orada en korkunç suçlarla en arı bir masumiyet, en affetmez tabularla en çıldırtıcı duygusallık ve yasak zevkler, efendilikle kölelik, kişiliklerde yoğun çelişkiler (çift kişiliklilik) birlikte bulunur." (Parla, 2015, s. 25) der. Bu bağlamda *Pinhan*'ın çift cinsiyetli oluşu, tekkede saf ve temiz yetişmişken İstanbul'un en belalı mahallesi Akrep Arif'e yolunun düşmesi ve macerasını orada deneyimlemesi, Karanfil Yorgaki'nin geçmişinde bıraktığı "tecavüz" olayı ve Cüce Cafer ile aralarındaki efendi-köle ilişkisi, Nakş-ı Nigar'ın mahallenin en yakışıklı oğlanına âşık olup mahalleden biri olmadığı için vuslatına engel olan tabu gibi romanın kurgusunda yer edinen birçok unsur, Batılı romantiklerin Doğu mitiyle ortaktır.

Saim Sakaoğlu, Türk masalları üzerine hazırladığı çalışmasında Batı'daki Türk masalları çevirilerine de yer vermektedir. Bu çevirilerden biri de Fransa Kralı 16. Lui'nin çeviricisi ve sekreteri olan. M. Digeon'un *Nouveaux Turc et Arabes* adlı eseridir. İlk cildinde anlatmaya bağlı bir metnin bulunmadığını belirten Sakaoğlu, "1781 tarihini taşıyan ikinci ciltte ise üçü Türklere, ikisi Araplara ait olmak üzere beş masal metni yer almaktadır. Bu masalların 1, 3 ve 5 numaralıları bizim masallarımız olup uzunlukları oldukça farklıdır." (Sakaoğlu, 2007, s. 25) der. Türklere ait olan bu üç masalın konusu, *Pinhan* romanının kurgusu ile ortaklığı bağlamında önemlidir. Bu masallardan **Halil** isimli ilk masalın konusu şöyledir:

Halil, babasının sağlığında sipahi ocağına girer, orada yetişir. Babasının ölümünden sonra ise servetini eğlence âlemlerinde tüketir. Bu arada daha önce yanında kaldığı dervişin eşyalarını çalıp satar ve oradan uzaklaşır. Halil başından geçen çeşitli maceralardan sonra Konya'ya gelip Mevlana tekkesine ka-panır. (Sakaoğlu, 2007, s. 25)

Pinhan'ın Horoz Baba tekkesine giriş hikâyesine bakıldığında yukarıdaki konuyla benzer yanları görülmektedir. Zira *Pinhan* da arkadaşlarıyla sonradan Dürri Baba olduğu anlaşılan kuşun boynundaki inciye elde etmek ister ve böylece tekkenin bahçesine girer. Bahçede bulunan elma ağacında meydana getirdikleri ziyan da babasız olan *Pinhan*'ın, babası öldükten sonra "hoyrat" davranışlar sergileyen Halil ile ortak yanındır.

Pinhan'ın Dürri Baba'nın kendisine bağışladığı inci ile birlikte tekkeden ayrılmasının ardından yaşadıkları, *Nouveaux Turc et Arabes*'te geçen ikinci masal olan **Derviş** ile benzerlik taşır. **Derviş** masalının konusu şöyle özetlenir:

Pers Kralı, bir dervişe dillere destan olacak kadar güzel bir kaftan hediye eder. Bunu işiten usta bir hırsız dervişin yanına çömez olarak girer ve güvenini sağladıktan bir süre sonra kaftanı çalıp kaçar. Kaftanı aramaya çıkan derviş, yolda karşılaştığı üç olayın fazlasıyla etkisinde kalır: [...] Sonuçta kaftan önemini kaybeder ve derviş bu olaylardan bir anlam çıkararak ülkesine döner. (Sakaoğlu, 2007, s. 26)

Tekkede geçirdiği uzun yılların ardından Dürri Baba, tanışmalarına vesile olan inciye derviş Pihan'a vererek, onu, macerasını yaşamak üzere uğurlar. Yolculuğu İstanbul'da sonlanan Pinhan, bir derviş kılığında sokakları dolaşırken inci çalınır. Kaybettiği incinin peşine düşen "derviş" Pinhan, Cüce Cafer ile tanışıp Karanfil Yorgaki ile gönül bağı kurunca, masaldaki dervişin kaftanı unutulması gibi inciye aramaktan vazgeçer ve kendi macerasını yaşayarak ayrıldığı Horoz Baba tekkesine geri döner.

Nouveaux Turc et Arabes'te yer alan üçüncü masal ise Pinhan romanında iki yerde vurgulanan "kapı hakkı" motifi ile benzerliği sebebiyle önemlidir. Masalın konusu şöyledir:

Yakışıklı, fakat fakir bir genç, Şirvan'da dilenerek bir miktar para biriktirir. Genç daha sonra bir işe girer ve bu genç artık ak saçlı ve kambur bir ihtiyar haline gelmiştir. Memleketine dönmek isteyince Şirvan Padişah'ı izin vermez. Ya Şirvan'da kazandığı paraları bırakıp gidecektir veya Şirvan'dan ayrılmayacaktır. (Sakaoğlu, 2007, s. 26)

Elif Şafak'ın romanında Pinhan tekkeden ayrılırken, "heybetli" çıkış kapısı kendisinden hak ister. Bunun üzerine Pinhan, "kıllarını" kopararak kapıya talep ettiği hakkı verir. Romanın ilerleyen bölümlerinde, Pinhan, kendi bedeninin temsili olan "şehristan"a girerken de kapı hakkı istenir ama bu kez talep edilen hakka isyan eden (Şafak, 2013, s. 220) Pinhan, "Şirvanlı Tüccar"ın Padişahı ikna ettiği gibi kapıyı talebinden caydırır.

17. yüzyılda Doğulu metinlerin çevirileriyle paralel olarak yükselişe geçen "gotik okulu"nın kurguda yarattığı atmosferin tuhaflığını belirten Lovecraft, "asıl tuhaf öykülerde, gizli cinayetler, kanlı kemikler veya kural gereği şakırdayan zincir seslerinden daha fazla şey vardır. Dış kaynaklı bilinmeyen güçlerden gelen, nefes kesici ve açıklanamayan şekilde korkutan belli bir atmosfer mevcut olmalıdır." (Lovecraft, 2018, s. 12) der. Bu bağlamda Şafak'ın yarattığı kurgusal bir İstanbul mahallesi olan Akrep Arif'te hakim olan hava, belirtilen "asıl tuhaf öyküler"ın havası ile uyumludur: "Mahallelinin içi pek rahat değildi. Hem nasıl rahat olabilirlerdi ki, Akrep Arif, davudi sesi, kulaklara şenlik külhani naralarıyla rüyalarına girip herkesten teker teker hesap sormaya başlamışken?" (Şafak, 2013, s. 95). Mahallede atılan "külhani naralar"ın tuhaflığı, uzun zaman önce vefat eden ve mahalleye ismi kalan Akrep Arif'e ait olmalarıdır.

Akrep Arif'in hayaleti gece vakti evlerin damlarında dolaşüyor; ayak sesleri, yataklarında kıvranan mahalle sakinlerinin yüreklerinde güm güm yankılanıyordu. Merhumun hayatta iken elinden düşürmediği kehribar tesbihi ilmik olup boğazlarına geçtiğinde, tekmil mahalle ahalisinin elleri ayaklarına dolaşıyordu. O vakit yediden yetmişe hepsi şıpır şıpır ecel terleri döküyordu. (Şafak, 2013, s. 96)

Doğaüstü bir varlık olan "ruh"un yarattığı korku duygusu, mahalle sakinlerini "ahlaken vasat" konuma tekabül edecekleri bir eyleme doğru sürükler. Bu eylem, mahallenin yedi "kocakarı"sı tarafından gerçekleştirilecek ayin ile, "çiftbaşı" Pinhan'ı mahallenin selameti için "tanrıça" Nakş-ı Nigar'a kurban etmektir. "Eğer başkalarını sakat bırakan ya da sömüren insanlar aslında ne yaptıklarının farkında değillerse, İncil'den meşhur bir ifadeyle söylersek, bu durumda şüphesiz ahlaken vasattırlar, büsbütün kötü değillerdir." (Eagleton, 2017, s. 129). Bu bağlamda 18. yüzyılda Batı'da ortaya çıkan "hümanist" bakışla yorumlandığında mahallelinin eylemi ahlaki açıdan vasat ama "kötü" değildir.

Eski ismi Akrep Arif olan "gotik" mahalle, "Nakş-ı Nigar isimli bir paşa kızının mahallenin en yakışıklı delikanlısına âşık olup, ona kavuşamamasıyla değişir. Aşk acısıyla son nefesini veren Nakş-ı Nigar, giremediği mahalleye heybetli bir hamam yaptırarak öcünü alır." (Hatipoğlu, 2010, s. 1247). Yaptırılan hamam, *Pinhan*'ın "kurban" sıfatıyla yer aldığı ayinin mekânı olur. Erkek bir derviş olarak toplum içinde yer edinen *Pinhan*, hamamda gerçekleştirilen ayinle kadına dönüşür. Romanda kurgulanan olay, karanlık çağlardan gelen kabile geleneklerinden olan kralın "tanrıça"ya kurban edilme ayinlerini anımsatır. Sonradan Hintli kabilelerin geleneğinde gözlemlenecek ayinlerde, "kral kutsal olduğundan onu ancak soylular görebilirdi. Çocukları bile yaşadığı yere giremezdi [...] İşlem soyluların başı tarafından yerine getirilirdi, başka hiç kimse duymaz, bilmez veya hakkında konuşamazdı. Ve ağlayıp üzülme olmaması gerekiyordu. Kral boğulur ve canlı bir bakireyle gömülürdü." (Campbell, 2016a, s. 165-169). Kralın kurban edildiği geleneğin zamanla, ataerkin baskınlığının artması ile birlikte, kral dışında birinin kurban edilmesine dönüştüğü görülmektedir. Geleneğin evrilmiş hali şöyle ifade edilir: "Yıkayıp temizlendikten sonra kurban yeni elbise giyer, sandal ağacı ve sülüğenle ovalanır, çelenklerle süslenir ve donatılır, imgenin önünde hazırlanan kürsüye çıkartılırdı. [...] Kurban edilenler normal olarak gönüllüler olurdu. Fakat gönüllü bulunmadığında, küçük devlet dışından kurban edilecek insan kaçırılırdı." (Campbell, 2016b, s. 14). İnsanlık tarihinde yer edinen "tanrıçaya kurban verilmesi" geleneği, Şafak'ın romanında, kurguyu çeşitlendiren ve kökeni muğlak kaldığı takdirde çetrefilleşen "*Pinhan*'ın ikibaşlılıktan kurtuması" macerası ile benzerlik göstermektedir. Mahalleli, uğradığı musibetlerden kurtulmanın çaresini, kendi mahallelerinin iki isimli olması gibi iki başlı birinin kurban edilmesinde bulacağına inanır. Ancak, mahallede bu şartları sağlayan biri bulunmadığından dört yana açılan kapıların başı tutulur. Bu kapıların birinden giren *Pinhan*'ın bu ayin için "gönüllü olması", "kocakarıların" cebr yoluna gitmelerinin önüne geçer. Böylece "erkeklik" başı, Nakş-ı Nigar'ın yaptırdığı ve bir "tanrıça tapınağı" sembolü izlenimi uyandıran Nida hamamında kesilir. Neticede musibetlerin önüne geçecek olan bedel ödenmiş olur.

Mahallenin başına gelen musibetlerin kurgulanışı da Batılı gözün yaratımı olan gotik unsurlarla ortaktır. Romanda; "siyah ve beyaz karıncalar"ın ortaya çıkması, *Pinhan*'ın bir kadın olarak "doğacağı" ayin öncesi, ölümüne neden olacak "yılan" ile karşılaşması, doğaüstü karanlık güçlere sahip olan küçük kız çocuğu Nevres, gotik atmosferin yaratımını sağlayan ve Batı gotiğinde benzeri bulunan kurgu öğeleridir.

Edgar Allan Poe'nun *Arthur Gordan Pym'in Öyküsü* (1838) adlı hikâyesinde, "yolcular önce üzerinde beyaz renkli hiçbir şey bulunmayan vahşi kabilelerin olduğu tuhaf bir kutup bölgesine varırlar. [...] Sonra, her şeyin beyaz olduğu, örtülü devler ve kar gibi tüyleri olan kuşların koruduğu [...] daha da esrarengiz bir bölgeye ulaşırlar." (Lovecraft, 2018, s. 49). Tuhaflıkla bağdaştırılan siyah ve beyaz öğeler, *Pinhan*'da; önce siyah karınca sonra "ölümün ve kıyametin habercisi" (Şafak, 2013, s. 107) beyaz karınca "Erda" olarak karşılık bulur. Poe'nin öyküsünde siyah-beyaz öğeler, "vahşi"lik ve "devasa" olmalarıyla; Şafak'ın romanındaki siyah-beyaz karıncalar ise "anlam çağrışımları" itibarıyla korku ve endişe yaratırlar.

Romanda yer alan bir diğer gotik öğe "yılan"dır. *Pinhan*'ın ölümüne neden olan yılanın kurgulanışı Olive Wendell Holmes'ın *Elsie Venner* (1861) adlı eseriyle benzerlik taşır. Gotik bir roman olarak kabul edilen eserde, "genç bir kadında doğumundan önce maruz kaldığı doğal olmayan bir yılan ögesi, birkaç ince ve ayırıcı peyzaj dokunuşuyla atmosferi muhafaza edilerek

anlatılır." (Lovecraft, 2018, s. 61). *Pinhan* romanında yer alan yılan da roman karakteriyle göz göze gelip gölge oyunu oynaması ve sokmak için fırsat kollaması itibarıyla doğallığı aşan bir şahsiyet kazanmaktadır. Ayrıca *Elsie Venner*'de "kadının doğumundan" önce, *Pinhan*'da karakterin "çiftbaşlılıktan kurtulup kadın olarak yeniden doğacağı ayın"den önce yılan ile karşılaşmaları; iki romanda yer edinen "yılan" ögesinin bir başka ortak yanısıdır.

Ak karınca "Erda" ve "yılan" ile birlikte, doğaüstü güçleri nedeniyle, "gotik" yönü ağır basan Nevres adlı küçük kızın da Batılı köklerine rastlamak mümkündür. Batı edebiyatında gotiğin izini sürdüğü eserlerle araştırmaya kaynaklık eden Lovecraft'a göre, "ölüm haberi götüren periler, ruhu değiştirilmiş uğursuz çocuklar" (Lovecraft, 2018, s. 75) İrlanda gotiğinde önemsenen korku unsurlarıdır. Bu bağlamda mahallede ortaya çıkan, "ölüm ve kıyamet" in alameti olan ak karıncanın haberini vermesi ve mahallenin kötü cini olarak bilinen "Kepoz" u serbest bırakması, "gözlerindeki korkunç öfkeyle öldürdüğü babasını seyrederek sabahlaması", bakışıyla perde yakması ve komşu kadının kulağını yırtmasıyla Nevres; kökü İrlanda gotiğine dayanan bir doğaüstü korku unsurudur.

SONUÇ

Elif Şafak'ın özellikle *Aşk ve Baba ve Piç* romanlarından yola çıkılarak öne sürülen oryantalist bakış eleştirisi üzerine, ilk romanı *Pinhan*'da yer edinen doğaüstü güçler ve bu güçlerin yarattığı korku atmosferinin kökenlerinin Batı edebiyatındaki izleri sürüldü. Bu bağlamda, 17. yüzyılda rasyonalist tavra karşı ve Doğulu metinlerden beslenerek ortaya çıkan Batılı "Gotik okulu" nun, *Pinhan* romanında kurgulanan doğaüstü unsurlara etkileri ortaya konmaya çalışıldı. Bu bağlamda, Batı'da "gotik okulu" nun önemli temsilcisi Beckford'un ünlü eseri *Vathek* ile birlikte yine aynı yüzyılda çevirisi yapılan Doğulu/Türk masallarının *Pinhan* romanındaki kurgusal öğeler ile ortak yönleri tespit edildi.

Romanın olay örgüsünde yer alan gotik unsurların 19. yüzyılda gotik akımın önemli temsilcisi olan Edgar Allan Poe ve İrlanda gotiği ile de benzerliği ortaya kondu. Türk edebiyatında "gotik" in temsili olacak niteliklere sahip *Pinhan* romanının yazarı, kurguya etki eden gotik unsurları Batılı kaynaklarla zenginleştirmiştir. Bu nedenle gotik atmosferin oluşumunda "oryantalist" bir tutum söz konusudur.

Yapılan araştırma sonucu, romanda yer alan ve hangi tarikat koluna mensup olduğu çözülemeyen "Horoz Baba" tekkesinin kökeninin yine 17. yüzyıla dayandırmanın mümkün olabileceği görüldü. Bu yüzyılda, Osmanlı Devleti'nde ortaya çıkan, "Kabbala" inanışının bir kolu olan ve kimi kaynaklarda "Dönme/Sabateyistler" olarak adı geçen, "Gizli Müslüman-Musevi Cemaati" (Himam, s. 14) ile romanda geçen "Horoz Baba" tekkesi arasında benzer yanlar bulmak mümkündür. Söz konusu cemaatin etkin olduğu zaman dilimi ile romanın kurgusal zamanının 17. yüzyıl olması, mevcut iddiayı kuvvetlendiren bir başka ortak unsurdur. Ancak iddianın, araştırma konusunun çerçevesini aşması nedeniyle bir başka çalışmada derinlikli olarak incelenmesi daha uygun olacaktır.

Sonuç olarak, kapsamı sınırlı olan çalışmaya dâhil olmayan; oryantalist tutumdan uzak bir "gotik" in Türk edebiyatı eserlerinde örnekleri mevcut mudur ya da Türk edebiyatında oryantalist tutumla kaleme alınan başka gotik eserler var mı, varsa, kökenlerine ulaşma imkânı söz konusu mudur? gibi sorular; Türk edebiyatı araştırmalarına dair merak uyandıran ve alana katkı sunacak diğer soru ve sorunlardır.

KAYNAKLAR

- Campbell, J. (2016b). *Doğu Mitolojisi-Tanrının Maskeleri II*. (K. Emiroğlu, Çev.) İstanbul: Isık.
- Campbell, J. (2016a). *İlkel Mitoloji-Tanrı'nın Maskeleri I*. (K. Demiroğlu, Çev.) İstanbul: Isık Yayınlar.
- Eagleton, T. (2017). *Kötülük Üzerine*. (Ş. Bezci, Çev.) İstanbul: İletişim.
- Ekici, E. C. (2019). *Elif Şafak'ın Romanlarında Kültür ve Gelenek Açısından Anakronizm*. Kafkas Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı. Kars: Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hatipoğlu, S. (2010). Eşikte Parlayan İnci ve İlahi Sırrı Fısıldayan Ney ya da "Pinhan" ve "Suskunlar"da Tasavvuf. *Turkish Studies* (5/4), 1224-1253.
- Himam, M. M. *Sabatay Sevi-"Dönmeler (Sabatayistler) Tarihi" Üzerine Bir İnceleme*.
- Kaçmaz, M., & Kaçmaz, P. (2019). Edebiyat Coğrafyası; Elif Şafak Romanlarının Coğrafi Terim ve Mekan Analizleri. *Türk Coğrafya Dergisi* , 53-60.
- Kırımlı, B. (2010). Elif Şafak'ın Romanlarında Milliyet ve Türklük Algısı. *Türklük Bilimi Araştırmaları* , 261-281.
- Lovecraft, H. P. (2018). *Edebiyatta Doğüstü Korku*. (A. Dursun, Çev.) İstanbul: Laputa.
- Parla, J. (2015). *Efendilik, Şarkiyatçılık, Kölelik*. İstanbul: İletişim.
- Reynolds, J. L. (2006). *Gizli Örgütler*. (Ş. Kanter, Çev.) İstanbul: Koridor.
- Sakaoğlu, S. (2007). *Masal Araştırmaları*. Ankara: Akçağ.
- Soylu Bozdağ, Ö., & Bulut, H. (2013). Elif Şafak'ın Türk ve Dünya Edebiyatı İçindeki Konumuna Karşılaştırmalı Bir Bakış. *13. Uluslararası Dil, Yazın ve Değişibilim Sempozyumu: Basit Üslup* (s. 1225-1230). Kars: Kafkas Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi.
- Şafak, E. (2013). *Pinhan*. İstanbul: Doğan Kitap.
- Yücesoy, V. Ö. (2007). *Korku Edebiyatı (Gotik Edebiyat) ve Türk Romanlarındaki Örnekleri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.